

1-ч класст орджах бичкдүдиг оньгтагъар дасххмн

Сентябрь сарин нег шин сән өдр болдж тоолгддгн — мана орн-нутгт авъяс болдж одсмн. Сентябрь сар ургъхин ик урдаснь авн, школд орх наста көвүд күүкд баах өрк-бүл болгън, сургъулин шин джилд эклдж белдвр кенә. Зуна халун нарн-салъкн хойрт шатад, аарсн ургъдж одсн бичкдүдиннь өвдг болн тохагъинь савнъ мочалксар щүргдж угадж, көвүдиннь сарсалдсн үсинь хәәчләд, күүкдиннь тевктн гүрхәр эртаснь белдкксн күсмсән гаргъдж авч белдәд, экрннь сахнна.

Бичкдүдн болхла, шин хулддж авсн үзгүдән, тетрадьмудан, нег-негндән бардмндж байрлцхана.

Школд бичкдүд бийән ягъдж бәрнә гилч?

— Бүкл урок тесдж, тагч суудж чадна гилч? Багштан, шин үүрмүдтән, школдан дурлну гилч?, — гигъад эк-эцкнрн икәр зовцхана.

Тер хоорндн, сургъулин түрүн джил давад: одна, зәрм эк-эцкнр школин көдлмшәр бо-

лн эврәнн көвүн эс гидж күүкн сургъулян ягъдж сурчакхәнн сонъмсдган уурч, мартна. Түрүн авгтан негдгч классд орджах эврәнн үрнәсн, эндр школд шинәс ямаран юм медсинь, ягъдж бийән бәрсинь сурхан мартна.

Ода биш хөөнн, күүкән ягъдж сурчакхинь школуру оч медх болдж, эк-эцкнрнн шиидцхәнә.

Түүнә хөөнн эк-эцкнрин хургт одхан мартад, багш дуудхла ирдгән уурна. Бичкдүдн «му» гисн темдг авад, школд альвлад бийән муугъар бәрдгин тускар багшн заргъ бәрәд гүрм үзүләд ирхлә, — тер цагт эк-эцкнрин зәрмнн школас эс гидж багшас гем үзлдәд, зәрмн бичкдүдтән уурлад зогсцхана.

Бичкдүдиг школд орсн түрүн өдрәсн авн, школдн болн багштн дурта болдгиг ямаран аргъар кехмб? Би багш күн болад, эк-эцкнрт эврәнн нег цөөкн селвгән өгхәр седджәнәв.

Эк-эцкнр хамгин түрүн болдж, школла нийта болн бат

залгддгата баах зөвтә. Герин даалгъвран эклдж кехәсн өмн, сургъульч эврәннн суудж көдлх газран белдх зөвтә. Негдгч классд орджах бичкн күүкд эн тоотиг меднә гисн, тиигн төр биш. Бекән, дегтрән, тоолдг моддан ягъдж тәвхинь, ручкан ягъдж бәрхинь болн тетрадиян ягъдж тәвхинь өдр болгън заадж өгәд, йосндан авъяс болтлнн школин цуг зокалмуд эрк биш күцәгдәд баәдг болдгар дасхх кергтә.

Сургъульчд ямаран стул кергтә болхинь эрк биш багшас сурдж медх кергтә. Кемрджән стул маштг эс гидж өндр болад баәсн цагт, сургъульчд бичхднн түрү болхмн, нүднәнн харанднн му болад, нургъна ясн хаджидж одг чигн йовдл харгъна.

Негдгч класст орджах сургъульчнрт дегтрмүдән болн наадк сургъулин принадлежностян тәвх тумбочкс, этажеркс, эс гидж тагмуд, эрк биш кедж өгх кергтә.

Урокан экләд белдхләрн, негдгч классин сургъульч. түрүләд эсвин даалгъвран кех зөвтә, түүнә хөөн умшлгъан тер хоорнд сургъульчин гарн амрал, тетәд бичлгънә даалгъвран

кедж болджана. Герт ямаран даалгъвр өгдсн болна, ягъдж терүг күцәхиг сургъульч эврән меддж, тодлдж авдгар дасххмн.

Эврәннн күүкдин төлә урокинн кезәд чигн бичә кетн.

Кемр көвүнтн эс гидж күүкнтн эсвән кехдән түрәд баәсн цагт, түрүн авгтан эврән бийн эрк биш тоолдж даныгдан, кедгәр аргвин хәәтн. Тер бийн чадл уга баәсн цагт, тетәд олн-зүсн үлгүрәр дамджулдж түүнд нөкд болх кергтә.

Негдгч классин сургъульч джилин эклцәр герин даалгъвран кесн цагтан, чанъгъар сонъсхдхж умшад кех зөвтә.

Джилин хойрдгч өрәлд, умшсн тоотан тедн дотран тоолдж меддгиг джисүлдж дасхх кергтә.

Зәрм эк-эцкнр бичкдүдтән өгсн герин даалгъврит 8-10 дакдж давулдж умшулцхана. Тер ик му юмн, юнъгад гихлә, тиигдж умшлгън тус уга давтлгънд бичкдүдиг дасхна. Тиигдж нег умшсан кесг давтдж умшхла, бичкдүд дарунь цуцрад, билгнн татурад, оньг уга болдг зөвтә. Түүнә ормд, өрүн эрт эс гидж асхн унтхинн өмн неджәгъад умшсн олзта

болдмн. Урокан кехләрн экнәс авн цеврәр, дигтәгъәр кедгиг сургъульчд дасхх кергтә. Хаджгърар кеш угагъар седхлә, ю ягъдж бичх болна, иләр сонъсхад келтхә, тер цагт чикәр бичгдх зөвтә.

Зәрм эк-эцкнр негдгч классд орджах бичкдүдтән, тедн бийсн умшдж чадна гигъад, дегтр умшдг өгдгән уурч одна. Болв дегтр умшлгънд бичкдүдин дуринь тусхана гисн, ик амр көдлмш биш.

Негдгч классин сургъульчнр букварь даслгъндан даргдәд; дегтр сонъмсдж умшдган уурна.

Мел үүнлә харгъулдж, кесәәхн зургудта бичкн күүкдин сенр дегтрмүд хулддж авад, эк-эцкнрнн умшдж өгәд, теднәр бийсәрнн умшулад, дамшдах кергтә.

Негдгч классин сургъульчнрин көдлмшинь арднн ордж хәләгъад, көдлмшт дурта болдгиг; дигтә, оньгта болдгиг; хамгин гол болдж — сургъульчдан дурта болдгиг тедн дасхар зүтклгън, цуг олн-дундин болн эк-эцкнрин эркн төрнн болх зөвтә.

А. Сидунова.